

ԱՍՏՎԱԾԱԾՆՁԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲԵՐ*

Գլուխ հիմնեորդ

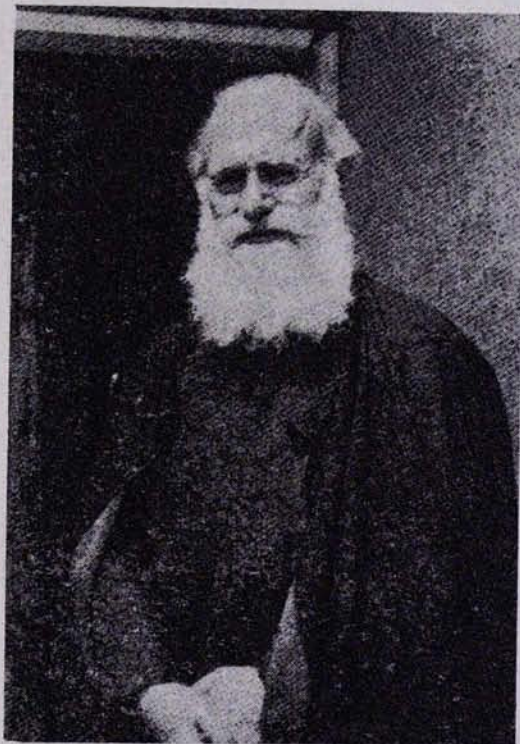
Մ Ա Ր Գ Ա Ր Ե Ն Ե Ր

Հին Կտակարանի կարևորագույն երևույթը նույն ինք ՄԱՐԳԱՐԵՆԵՐՆ ԷՆ: Աստվածաշունչով հայտնված կրոնքին գլխավոր տարբերությունը մյուս կրոնքներեն իր մարգարեներն են: Ստույգ է, մյուս կրոնքներն ալ ունեցած են իրենց հիմնադիր «մարգարեները», սուտ կամ իրավ. բայց անոնց թիվը սահմանափակ է. մեկ կամ երկուքը չէ անցած: Իսրայելի մարգարեները շարունակական և իրարու հաջորդող երևույթ մըն է, գրեթե լման հազար տարիներ:

Մարգարեն այն մարդն է, որ ինքզինքը կզգա գերբնական ուժի մը ազդեցության ներքև, և անով զորացած կընեն հզոր գործեր և կուտա հզոր պատգամներ: Մշմարիտ և հավիտենական Աստուծո կողմէ հայտնյալ կրոնքը սկսողներ, հիմնավորողներ և պահպանողները ասոնք եղած են:

Իր ընդհանուր և լայնագույն առումով մարգարեն են բոլոր այն մարդերը, որոնք Աստուծո հետ սերտ հաղորդակցություն ունեցած են. Աստվածաշունչի բառով՝ Աստուծո հետ «խոսած» են, կամ պատգամ մը ստացած են Անկէ: Այս իմաստով մարգա-

րեն են մեր մինչև հիմա ներկայացուցած դեմքերուն մեծ մասը, որոնք արդարև «մարգարե» անունով ծանոթ են իսլամական կրոնքին մեջ, որ քրիստոնեության պես կհավատա և կընդունի այս մարդոց

Սրբազան հեղինակը

* Ծարունակված «Էջմիածին» ամսագրի 1977 թվականի № № Է—ԺԱ-ից, 1978 թվականի № № Ա—Գ-ից և 1979 թվականի № № Բ-ից, Դ-ից և Ե-ից:

Աստուծո՞ւմե անբշնչված ըլլալու իրականությունը:

Սակայն իր մասնահատուկ իմաստով Հին Կտակարանի մեջ մարգարե կոչվի՞ն բոլոր անոնք, որ Աստուծո՞ւմե կոչվի՞ն անձի մը կամ ժողովուրդի մը պատգամ մը հաղորդելու համար: Որե՞մն այս իմաստով մարգարե՞ն ԱՍՏՈՒԾՈՒ ԽՈՍՆԱԿՆ Է. մեկը որ կրնա ըսել «Այսպես կրես Տերը»: Ծշմարիտ մարգարեի մը հիմնական հատկանիշն է ըլլալ անկաշտ, անկախ և անվախ, ու վերջին ծայր հավատարիմ Աստուծո՞ւ տված պատգամին:

Քրիստոնեական հավատամքի մեջ ս. Հոգիի մասին կրպի՞ն ի միջի աչոյց. «Որ խօսեցաւ յօրէնս եւ ի ՄԱՐԳԱՐԷՍ»: Ուրե՞մն Աստված խոսած է մարգարեներու միջոցով: Անոնք Աստուծո՞ւ խոսքին ապաստվորներն են: Աստուծո՞ւմե պատգամներ ստանալով մարդոց փոխանցող միջնորդներ են: Մարգարեները միաժամանակ Աստուծո՞ւ հայտնելու կրոնքը իր զոռոյան և հարազատության մեջ պահող պիտանքներն են, ի գին ամեն զոհողության որուն մեջ է նաև իրենց կյանքին զոհողությունը, և դիմելով ամեն միջոցի, ներառյալ հեղափոխությունը և ճշմարիտ կրոնքի թշնամիները ֆիզիքապէս փնացնելը:

Հին Կտակարանը գրողները մեծագույն մասամբ ասոնք են: Հրեաներ ամբողջ Աստվածաշունչը կրածնէին երեք մասերու—**Օրենք**, **ՄԱՐԳԱՐԵՔ** և **Մատյանք**: Օրենքը Աստվածաշունչի առաջին հինգ գիրքերն են, որոնք գերազանց մարգարեներ՝ Մովսէսէ գրված կնկատուի՞ն. իսկ ՄԱՐԳԱՐԵՔ կոչվածներն են հաջորդ վեց պատմական գիրքերը—Հեսու, Դատավորաց և Ա.—Դ. թագավորաց—և մարգարեներու անունով ծանոթ տասնվեց գիրքերը: Իսկ **Մատյանք** կոչվածները Հին Կտակարանի մնացյալ գիրքերն են:

Հին Ուխտի մարգարեները կրնանք բաժնել երկու խումբերու. ա) **Գործիչ մարգարեներ**, որոնք մեզի գրություններ չեն ձգած. բ) **Գրող մարգարեներ**, որոնք իրենց հայտնելու պատգամները իրենց ժամանակակից սերունդին բերանացի հայտնելեն հետո, գրի կապած են զանոնք և իբրև անկորնչելի ժառանգություն ձգած են հաջորդ սերունդներին:

Կսկսի՞նք գործիչ մարգարեներով, որոնք արդարև կկանխեն գրող մարգարեները:

21. ՍԱՄՎԵԼ

Սամվել վախճան մը և սկիզբ մըն է Հին Կտակարանի մեջ: Վերջինն է դատավորներուն և սկիզբը մարգարեներուն:

Ուխտի զաւակ է Սամվել և Աստուծո՞ւ նկրկեցալ մանկության շատ մատաղ տարիքին: Մայրը զայն ընծայելու ատեն կրես. «Փոխ կուտամ զայն Աստուծո՞ւ ամբողջ իր կյանքի ընթացքին»:

Արդարև Սամվել Աստուծո՞ւ և իր ժողովուրդի ծառայության մեջ մնաց մինչև իր մահը, որ տեղի ունեցալ 1095 թվին նախքան Քրիստոս:

Փղշտացիներ կրկին կհարձակին իսրայելացիներու վրա և գերի կտանին անոնց գերագույն Սրբությունը, Ուխտի Տապանակը, որուն գերության լուրը իմանալով օրվան ձերացած քահանայապետը և դատավորը՝ Հեղի, կիյնաւ արթուն և կմտնի: Սամվել որ մեծցած էր անոր ձեռքին տակ, և արդեն իսկ հասունցած և ժողովրդակալություն շահած անձ մըն էր իբրև Աստուծո՞ւ մարդը, գրեթե ինքնաբերաբար հաջորդեց անոր իբրև դատավոր Իսրայելի: Իր առաջին գործը եղաւ Աստուծո՞ւ ճամբայէն շեղած Իսրայելը ապաշխարանքի հրավիրել և հրահանգել որ հեռացնեն իրենց մեջէն օտար աստվածները: Սամվել եզրակացուց իր պատգամը սա պարզ խոսքերով. «Տիրոջ դարձեք ձեր բոլոր սրտով, զկն պաշտեցեք, ու Ան պիտի ազատե զձեզ փղշտացիներէն»: Արդարև ժողովուրդը ապաշխարեց, պահեցողություն ըրալ խոստովանելով որ մեղանշած էր առաջի Աստուծո՞ւ, ու կամեցնէ ս. Գիրքը. «Այստեղ է որ Սամվել դատել սկսաւ Իսրայելի որդիները»: Եւ ապա աղոթքով և իր ժողովուրդը խրախուսելով պարտության մատնեց փղշտացիները, որոնք այլևս չհամարձակեցան շարունակել իրենց ասպատակությունները Իսրայելի վրա ամբողջ Սամվելի դատավորության ընթացքին, որ տևեց 22 տարիներ:

Սամվել ձերացած ըլլալով իր որդիները իր տեղ դատավոր կարգէ. ասոնք սակայն ապիկար և անարժան դուրս եկան, և ժողովուրդը Սամվելէն ԹԱԳԱՎՈՐ պահանջեց: Սամվել հակամաշյ օծեց Սալուդ, որուն գորալիզ և առաջնորդ եղաւ: Սկզբնական շրջանին Սալուդ հաջող և ժողովրդանկար գործունեություն ունեցաւ. հետո սակայն ինկալ Աստուծո՞ւ աչքեն ու Աստված հրամայեց Սամվելին օծել Դաւիթը իբրև ապագա թագավորացու:

Թեև Մովսէս եղաւ առաջին և գերազանց մարգարեն, քայց Իսրայելի մարգարեներու անընդհատ շարքը, կամ մարգարեական դպրոցը Սամվելով կսկսի: Իր մանկութենէն իսկ, սրտառույզ քայմաններու տակ, Աստված «կանչեց» Սամվելը և ինքզինքը և իր կամքը հայտնեց անոր: «Սամվել մեծցաւ և Աստված անոր

հետ էր, և իր խոսքերեն ոչ մեկը առանց կատարումի մնաց: Ու գիտցավ ամբողջ Իսրայելը, թե Սամվել Աստուծո հավատարիմ ՄԱՐԳԱՐԵՆ էր, և Տերը շարունակեց երևի աճոր Սելովի մեջ» (Ա. Թագ. Գ 19—21):

Մովսեսի դրած տարրական բայց հիմնական սկզբունքով կառաջնորդվելը Սամվել, և կառաջնորդել իր ժողովուրդը երբ շարունակ կըսեր. «Մի խտրորիք Տիրոջմէ, ծառայեցեք Աճոր ձեր բոլոր սրտովը...: Տիրոջ համար ավելի հաճելի է Աճոր պատգամներուն անալը քան զոհը և ողջակեզը: Ով որ կարհամարհե տիրոջ խոսքը՝ պիտի արհամարհվի Անկե» (Ա. Թագ. ԺԵ 22—23):

Սամվելի օրով առաջին անգամ կհիշվին «Պար Մարգարեից» կամ «Եկեղեցի Մարգարեից», այսինքն մարգարեներու խումբեր կամ եղբայրություններ, որոնք միասին կապին և միասին կըրթագային և որոնք «սրինգի, թմբուկի, քնարի և փողի» նվագահարությամբ կսկսեին պարել կրոնական ու ծիսական պար մը, որու ընթացքին հափշտակումի և վերացումի պահեր կունենային ու «Վմարգարեանային»: Այս «մարգարեությունը» ուրիշ բան չէր եթե ոչ զգալ և ականատեսներուն զգացնել գերբնականի ներկայությունը: Վարակիչ բան մը ուներ այս պարը իր մեջ և կազդեր բոլոր մասնակցողներուն մինչև իսկ եթե անոնք սովորական աշխարհականներ ըլլային, ինչպես պատահեցավ քանիցս Սամվել թագավորին և իր մարդոց (Ա. Թագ. Ժ 5, բաղդ. ԺԺ 18—24): Երածշտությամբ ներշնչվելով մարգարեություն ընելը կշարունակվի մինչև Եղիսե մարգարե (բղդ. Դ Թագ. Գ 15):

«Մարգարեից եկեղեցիները» կատաղի պաշտպաններ էին ճշմարիտ Աստուծո պաշտամունքին ընդդէմ տեղական և օտար աստվածներուն: Սամվել կնկատվի ասոնց պարագլուխը (Ա. Թագ. ԺԺ 20):

Սամվել արի և աղոթանկեր անձ մըն էր: Մովսեսի պես աղոթքով հրաշքներ գործեց և օժանդակեց իր ժողովուրդի հաղթանակին (Ա. Թագ. Է 5—8): Երբ ժողովուրդը իրմե թագավոր ուզեց՝ Սամվել աղոթքով ստագավ Աստուծո պատգամը այս մասին (Ա. Թագ. Ը 6—9): Սամվելի շեղումին համար այնքան մեծ ցավ զգաց որ ամբողջ գիշերը աղոթքով անցուց (Ա. Թագ. ԺԵ 11): Հույճ և լատինք կհիշեն Սամվելը օգոստոս 20-ին:

22. ԵՂԻԱ

Կրակե մարգարեն. կրակի պես այրող ու կրակի պես մաքրող: Ուրիշ գագաթ մը Հին Կտակարանի մեջ, և ամենէն ուժեղ դեմքը մարգարեներուն: Ահագոյու է արտաքին երևույթով. ահեղ է գործերով: Աստուծո արդար զայրույթին մարմնացումն է երկրի վրա: Կապրի «քաղաքակրթության» այլատերիչ ազդեցություններն հեռու, բնության ծոցին մեջ:

Ոչինչ ըսված է իր նախընթացի մասին: Երբ հանկարծ կերևի Աստվածաշունչի թատերաբեմին վրա՝ արդեն կազմավորված Աստուծո մարդն է Եղիան:

Օրվան Իսրայելի թագավորը, Աքաաբ, խորքին մեջ գեշ թագավոր մը չէ. բայց իր չար ոգին է թագուհին, Փյունիկեցի կուսակալ Նեգաբելը: Այս կինը Իսրայել քերած է իր հարսանեկան օծիտներուն և նաժիշտներուն հետ նաև իր երկրին աստվածները և անոնց քուրմերը, որոնց թիվը կմոտենա հազարի: Արքունիքեն սկսյալ երկիրը թաթախված է Իսրայելի պատմության ամենէն թանձր կուսակալության մեջ: Այս ահավոր կացության դեմ պայքարելու համար Աստված կհարուցանե Ահավոր Եղիան:

Հանկարծ կներկայանա Աքաաբին և կարտահալովի այս միտքով.—Երկիրը ողողեցիր կուսակալությամբ և հետևաբար Աստուծո բարկությունն ալ միասին հրավիրեցիր վրադ: «Կաթիլ մը անձրև պիտի չտեղա այս տարիներ երկրիդ վրա, մինչև որ ես կրկին ներկայանամ քեզի» (Գ Թագ. ԺԷ 1): Ու նույն հանկարծականությամբ կաներկայանա թե՛ թագավորի ներկայությունեն և թե՛ երկրեն: Եղիա գիտեր որ զինք պիտի փնտռեին մեռցնելու համար. ուստի հեռացավ երկրին հյուսիսային կողմը, Փյունիկեցվոց Սարեփթա քաղաքը, ուր կը վայելէ ասպնջականությունը այրի կնոջ մը, որուն սափորեն այլուրը անպակաս կըլլա և պտուկեն՝ յուղը երաշտի տարիներուն, և որուն մեռած զավկին կյանք կպարզեն Եղիան:

Երաշտի երրորդ տարին կներկայանա Եղիա Աքաաբին, որ կդիմավորե զայն սա բառերով.

— Այդ դո՛ւ ես, Իսրայելի խանգարիչ:

— Խանգարիչը դու՛ն ես և քու հորդ տունը, ըսավ Եղիան, որ մոռցաք ձեր Աստվածը և սկսաք պաշտել Բաաղները: Արդ, մարդ դրկե և կանչե ամբողջ Իսրայելը Կարմեղոս լեռան վրա, կանչե նաև Բաաղի և Աստարտեի քուրմերը, որոնք կկերակրվին Հեզաբելի սեղանեն:

Արդարև այսօրվան Հայֆա քաղաքի կոնակին երկարած Կարմեղոս լեռան վրա տեղի ունեցավ տրամադիկ պայքարը Եհովայի և Բահադի միջև, հանձինս Եղիայի և Բահադի քուրմերուն. իսկ թագավորն ու բազմահազար ժողովուրդը կազմեցին հանդիսատեսները այս կրոնական տրամին:

Կանգնեցավ Եղիա իր հսկա հատակով ամենքի դիմաց և ըսավ.

— Մինչև ե՞րբ երկու ոտքի վրա պիտի կադաք. անգամ մը Աստուծո կողմը հարելով և մյուս անգամ Բահադի կողմ հակելով: Եթե Եհովան է ճշմարիտ Աստվածը հետևեցեք Անոր. եթե Բահադն է՝ կապվեցեք անոր: Ես միայն մնացած եմ իբրև Տիրոջ մարգարեն. իսկ Բահադը և Աստարտեն ունին ինն հարյուր հիսուն մարգարեներ: Արդ, տվեք մեզի երկու եզներ, մեկը անոնց, մեկը՝ ինձի: Պատրաստենք զանոնք. մեզմե յուրաքանչյուրը թող դնե իր զոհը իր սեղանին վրա: Այն Աստվածը, որ կրակ կղրկե երկինքեն և կայրե իր զոհը այն է ճշմարիտ Աստվածը: Բոլոր ներկաները. միահամուռ համաձայնեցան Եղիայի առաջարկին:

Բահադի քուրմերը մորթեցին իրենց եզը և դրին իրենց շինած բազիմին վրա: Աստուրներն մինչև կեսօր պոռացին-կանչեցին «Բահադ լսե մեզի» հանկերգով: Եղիա չկրպով պահել իր հեզանքը և պոթկաց.

— Ավելի քարձրածայն կարդացեք. ուրվհետև աստված մըն է ի վերջո. գուցե զբաղմունք մը ունի, կամ զբոսանքի օացած կրնա ըլլալ, կամ ճամբորդության ելած է, կամ ալ քնացած կրնա ըլլալ և արթնցնել սետք է...»: Իննհարյուր հիսուն մոլեռանդ քուրմերու դիմաց միս-միսակ կեցած նման խոսք մը նետելը հասարակ մահկանացուի գործ չէր: Բահադի քուրմերը իրենք իրենցմե եւած ծիսական պարեր կդառնալին իրենց սեղանին շուրջ և կվիրավորեին իրենց մարմինները սուրով ու նիզակներով, իրենց աստվածին գույքը շարժելու համար:

Կեսօրը անցած և մոտեցած էր Իսրայելյան երեկոյան զոհի կանոնական ժամը: Եղիա միջամտեց.

— Մեկ կողմ կեցեք այլևս. կարգը իմն է: Ու սարքեց Տիրոջ սեղանը տասներկու քարերով: Վրան շարեց փայտի շերտերը. որավ սեղանին վրա իր պատրաստած զոհը և ըսավ իր շուրջիններուն.

— Զուր բերեք և թափեցեք զոհին վրա: Թափեցին չորս տափոր ջուր: Կրկնեցեք, ըսավ. կրկնեցին. երեքկնեցեք ըսավ. երեքկնեցին: Զուր ողողեց զոհը, փայտերը, ամբողջ սեղանը և լնացավ անոր շուրջ բաց-

ված լայն փոսին մեջ: Եղիա այսպես աղոթեց.

«Տեր Աստված Աբրահամի, Իսահակի և Հակոբի, թող այսօր ամեն ոք ճանչնա, թե դու ես Իսրայելի Աստվածը, ու ես՝ քու ծառայ: Լսե ինձի, Տեր, կրակով...»:

Հագիվ ավարտած էր աղոթքը, երբ «Տիրոջմե կրակ իջավ և կերավ ողջակեզը, փայտի շերտերը, քարերը և հողը. ու լափեց լնացած ջուրը սեղանին շուրջ» (Գժազ. ԺԸ 38): Երբ ժողովուրդը այս տեսավ, «ինկան իրենց երեսին վրա և ըսին. Արդարև Տերն է ճշմարիտ Աստվածը»: Ու Եղիա օգտագործելով հոգեբանական պահը՝ գոռաց.

— Բոնեցեք Բահադի քուրմերը, անոնցմե ոչ մեկը արժանի է ապրելու: Բոնեցին զանոնք, իջեցուցին մոտակա հեղեղատը և կոտորեցին զանոնք և մարմինները գետը նետեցին: Ապա աղոթեց Եղիա և երկուքուկես տարիներն ի վեր սպասված անձրևը տեղաց աստուրներն:

Կատողեցավ բնականաբար Հեզաբել երբ իմացավ իր քուրմերուն կոտորածը. լուր դրկեց Եղիային ըսելով. «Եթե դուն Եղիան ես, ես ալ Հեզաբելն եմ. թող աստվածներ պատուհասեն զիս, եթե վաղը այս ժամուն դուն ալ իմ քուրմերուս ճակատագրին չարժանանաս»:

Եղիա հակառակ իր խիզախության և հրաշագործ կարողության «մարդ էր իբրև զմեզ չարչարելի», կրես Հակոբոս առաքյալ (Ե 17): Հետևաբար Հեզաբելի տպանալիքեն «վախցավ Եղիա, և ելավ ու գնաց առանձին», այս անգամ երկրի հարավային ծայրը, մինչև Սինա լեռը և այնտեղ քարարի մը մեջ ապաստանեցավ գրեթե հուսակտուր, և սպասեց Աստուծո նոր պատգամին: Իբրև նախանշանները Աստուծո ներկայության նախ ելավ «մեծ և ուժգին հով մը, որ լեռները կքակեր և ժայռերը կխորտակեր. անոր հաջորդեց երկրաշարժ և կրակ», ճիշդ այնպես ինչպես պատահած էր նույն տեղ շուրջ 500 տարիներ առաջ Մովսեսի օրով: Սակայն այս քուրիին մեջ Եղիան չզգաց Աստուծո ներկայությունը: Հուսկ ապա լսվեցավ «մեղմ օդի ձայն մը». Եղիա զգաց Աստուծո ներկայությունը այս խաղաղարար գեփոփոխման մեջ. գլուխը ծածկեց իր մաշկյակով, և ելավ ու կեցավ քարայրի մուտքին: Զայնը ըսավ իրեն.

— Ի՞նչ գործ ունիս այստեղ, Եղիա:

— Ամենակալ Տիրոջ նախանձով վառվեցա, որովհետև Իսրայելի որդիներ ուրացան քու ուխտը, քակեցին սեղաններդ,

կոտորեցին մարգարեներդ, ու ես միայն մնացի, այժմ զիս ալ կ'իմտուն մեջտեղեն վերցնելու համար:

Աստվածային ձայնը ըսավ. «Վերադարձիր երկիրդ». ու նոր հրահանգներ տրվեցան Եղիային, որոնց նպատակն էր նախ հաստատել, թե ջարդով կարելի չէր դատ շահիլ, ինչպես ինք փորձած էր ընել հաֆաղի քուրմերը կոտորելով. այլ կազմակերպվալ գործունեություն անհրաժեշտ էր: Այս կազմակերպություն մաս կկազմեր հեղափոխական շարժում մը Իսրայելի մեջ, նոր թագավոր մը օծելով, որ մեջտեղեն պիտի վերցներ Հեզաբելը և իր չարագործությունները: Այս նոր գործունեության մաս կկազմեր նաև իրեն օգնական և հաջորդ մը ընտրելը, որ շարունակե իր սկսած գործը, որովհետև ժամանակը եկած էր, որ ինք քաշվեր ապարդեգէ:

Եղիա իրեն հաջորդ ընտրեց Եղիսե անուն մեծահարուստ հողագործ մը: Երբ սա տասներկու զույգ եզներով և օգնականներով արտ կվարեր, Եղիա իր մաշկյակը անոր վրա ձգեց:

Եղիսե հասկցավ իմաստը այս անխոս արարքին. հրաժեշտ տվալ ընտանիքին և տեղվույն վրա իր վարած զույգ մը եզները մորթեց, զույգանի փայտերովը եփեց զանոնք և իբրև մատաղ քաժնեց ամենքին և հետևեցալ ու աշակերտեցալ Եղիայի (Գ. Թագ. ԺԺ 19—21):

Եղիա զգալով իր վախճանին մոտենալը մի առ մի այցելեց մարգարեական խումբերու զանազան կեդրոնները: Եղիսեն ներկայացուց անոնց, և հանձնարարեց վերջինիս որ անոնց հետ մնա, քանի որ Աստված զինքը այդոր կկանչեր: Եղիսեն սակաւ պնդելով պնդեց որ պիտի չհեռանար իրմե մինչև վերջին վայրկյանը: Երբ հրաշքով անցան Հորդանանը և խոսակցելով կերթալին, «Հանկարծ հրեղեն կառք մը և հրեղեն երիվարներ գատեցին երկուքը իրարմե և Եղիա մորիկով երկինք վերաօավ» (Գ. Թագ. Բ 11): Այսպես հանդիսանալով երկրորդ անգը Աստվածաշունչի մեջ, որ մահ չտեսալ երկրի վրա, այլ երկինք փոխադրվեցալ, ինչպես եղած էր Ենովքի պարագային (Մանդ. Ե 24):

Անսովոր վախճան ունեցող Եղիայի անսովոր տոնակատարություն սահմանած է մեր եկեղեցին: Մինչ բոլոր մյուս սուրբերուն հիշատակը կհարգվի շաբթվան սովորական ուտիք օրերուն, Եղիա բացառաբար կհիշատակվի կիրակի օր մը, Հոգեգալուստին հաջորդող կիրակիին, որ սկիզբըն է միաժամանակ Հարության սովորական կիրակիներուն:

Եղիա ամեն մասամբ նախատիպն է Հովհաննես Կարապետին. ոչ միայն զգեստավորմամբ և արտաքին կերպարանքով, այլ նաև կենցաղով, քարքով և նախաձեռնողությամբ (Բղդ. Դ Թագ. Ա 8 և Մտթ. Գ 4):

Եղիային հիմնական հատկանիշներն են նախաձեռնողությունը, համարձակախոսությունը և արդարության պաշտպանությունը, որ հատկապես երևան եկալ, երբ Հեզաբելի մեքենայությամբ և զրպարտությամբ սպաննվեցալ Նաբովթ անուն հասարակ քաղաքացին և անոր այգին հարքունիս գրավվեցալ: Եղիա ներկայացալ թագավորին և հանդիմանեց զայն խտաբույն բառերով՝ անարգ մահ մը նախատեսելով թե՛ թագավորին, և թե՛ թագուհիին, ինչ որ ի վերջո իրականացալ (Գ. Թագ. ԻԱ գլուխ):

Եղիան կապրի և կգործե նախքան Քրիստոս Թ դարու առաջին կեսին: Հույնք և լատինք կհիշատակեն զայն հուլիս 20-ին:

23. ԵՂԻՍԵ

Տեսանք իր նախընթացը, թե ինչպես Եղիայի աշակերտեցալ: Եղիսե Հին Կտակարանի այն բացառիկ դեմքն է, որուն ամենեն շատ հրաշագործություն վերագրված է Մովսեսե հետո: Եղիային կվերագրվի յոթ հրաշքներ. Եղիսեին տասներեք: Արդարև Եղիայի երկինք վերանալէ առաջ Եղիսեն ուզած էր անոր կրկին հոգին:

Իր հրաշքներուն նշանավորագույնն է Նեեման Ասորիի թժշկությունը: Դամակոսի թագավորին զորավարն էր վերջինս, որ բորոտութենէ բռնված էր: Իմանալով Եղիսեի հրաշագործ կարողությունը ներկայացալ անոր դրան առջև կառքերով, ձիերով և հետևորդներու գրեթէ բանակով մը: Մարգարեն առանց դուրս գալու՝ իր փոքրավորին հետ հրահանգ դրկեց որ երթա և յոթն անգամ լվացվի Հորդանան գետի մեջ: Նեեման կակնկալէր, որ Եղիսեն մասնավոր հետաքրքրություն ցույց տար իր հանդեպ, առնվազն դուրս գար, աղոթէր, կամ ձեռքը վրան դներ: Երբ չտեսալ ակրկնալաճը բարկացալ և ուզեց վերադառնալ. «Եթէ գետի մը մեջ լվացվելով պիտի բուժվիմ, մենք Հորդանանեն ավելի մեծ և ավելի լավ գետեր ունինք, անոնց մեջ կրնամ լվացվիլ» ըսելով: Սակայն իր հետևորդները իջեցուցին անոր բարկությունը և ըսին. «Եթէ ավելի ծանր առաջարկ մը ըրած ըլլար պիտի չհնազանդեիր»: Տեղի տվալ Նեեման, գնաց, լվացվեցալ Հորդանանի մեջ և թժշկվեցալ իր ախտեն:

Վերադարձավ շնորհակալություն հայտնելու մարգարեին և ըսավ. «Այժմ հասկցաւ որ Իսրայէլի Աստուծոյ պէս Աստված չկաւ շահարհի վրայ»: Եվ խնդրեց, որ հաճէր ընդունիլ իր նվերները: Եղիսէ մերժեց. Նեեման պնդեց. Եղիսէ տեղի չտվաւ: «Այն ատեն շնորհեցեք որ երկու ջորիի բէտ հող վերցնեմ ձեր երկրէն, որովհետեւ ասկէ հետո Եհովայէն զատ ոչ մէկ ուրիշ Աստված պիտի պաշտեմ» ըսավ գորավարը: Ու Եղիսէ արձակեց զայն խաղաղությամբ:

Փորձիչը մտաւ սակայն Եղիսէի փոքրավորին, Գեեզիի սիրտը. ինչո՞ւ իր տերը չօգտագործեց այս սքանչելի առիթը հարստանալու և օգնելու նաև իրեն: Ուստի որոշեց ինք օգտվիլ առիթէն: Հազիվ մեկնած էր Նեեմանի կարավանը, երբ հասավ անոնց ետեւէն, և ըսավ թէ վերջին պահուն հյուրեր եկած էին. ուստի իր տերը քիչ մը դրամի և հագուստեղենի պետք ունեցաւ: Նեեման հաճույքով և ավելիով տվաւ ու գածները: Երբ սակայն Գեեզի առածները իր տունը տեղավորելէն հետո վերադարձավ իր մեծավորին մոտ, Եղիսէն ըսավ անոր. «Քանի որ նվերներ ստացար Նեեմանէն, պիտի ժառանգես նաև անոր բորոտությունը»: Խեղճ մարդը երբ ելաւ Եղիսէի քովէն, արդէն իսկ բորոտած էր ամբողջ մարմինով. (Դ Թագ. Ե գլուխ):

Եղիսէ թէև աշակերտ ու հաջորդ էր Եղիայի, սակայն հսկա տարբերություն կար երկուքի կյանքին, նկարագրին և գործելու կերպերուն մէջ: Եղիան մեծակյաց մըն էր և իր կյանքը անցուց մշտական պայքարի մէջ. ունեցաւ ընկրկումի և վիստողության պահեր, երբ մինչև իսկ մահ խնդրեց Աստուծոյ: Եղիսէն ընդհակառակը շարունակ ապրեցաւ ընկերության մէջ և իր կյանքը հաղթանակներու և հաջողությանց շարք մը եղաւ: Կսիրեր երաժշտությունը և հաճախ մարգարեանալու համար պետք կըզգար նվագի օժանդակության. (Դ Թագ. Գ 15):

Իր կյանքը պայքարն ավելի բարեկարգություններով և կազմակերպչական գործերով անցուց: Արտաքին թշնամիները կշահեր բարիքով և բարեկամությամբ: Կպատմի որ Սուրիացիներ պաշարած են քաղաք մը, ուր կմնար Եղիսէ: Աստուծոյ կանուխ ելաւ քաղաքէն մտաւ թշնամի քանակի մէջ և ըսավ, որ սխալ քաղաք պաշարած են և խոստացաւ առաջնորդել զանոնք իրենց փնտրած քաղաքը: Մարդիկ ոչխարի պէս հետևեցան իրեն: Բերաւ զանոնք և մտցուց Սամարիա, իր երկրին մայրաքաղաքը: Մարդիկը հանկարծ անդրադարձան, որ թշնամիին ձեռքը ինկած են: Սամարիո թագավորը ըսավ. ջարդէ՞նք ա-

սոնք: Ոչ ըսաւ Եղիսէ, այլ կերակրեցեք, հյուրասիրեցեք և պատվով ճամբա դրեք: «Անկէ հետո Սուրիացի ասպատակներ անգամ մըն ալ չերեցան Իսրայէլի տահմաններուն մէջ», կեդրակացնէ պատմությունը (Դ Թագ. Զ):

Իսկ ընդհակառակը ներքին թշնամիները, իբրև ավելի վտանգավորներ, անխնայ փնացնելու քաղաքականության կիստեղծ: Ուստի Եղիսէ թագավոր օժել տվաւ Հեու գորավարը, որ բնաջնջեց Աքաաքի կուսակալն գերդաստանը, և մեջտեղէն մաքրեց Հեզաբելը, հրամայելով որ վար նետեն զայն արքունիքի պատուհանէն: Երբ ամեն մարդ զբաղված էր կերուխումով և հաղթանակի տոնակատարությամբ, շուներ կերած էին ամբարիշտ թագուհիին ջախջախված մարմինը:

Որչափ հրաշքներու և հաջողությանց շարք մը եղած էր Եղիսէի կյանքը, նույնքան հրաշալիատու եղաւ նաև իր վերջին օրերը և մահը: Մահվան անկողինին մէջ անգամ, երբ օրվան թագավորը իրեն այցելած է, կարտապնդէ զայն և թշնամիին վրա հաղթանակի ցուցմունքներ կուտա:

Ու երբ մեռաւ և թաղվեցաւ, ատեն մը վերջը պատահաբար ուրիշ մէկը թաղեցին իր գերեզմանին մէջ: Անճանոթին մարմինը երբ դպաւ Եղիսէին ոսկորներուն, հարություն առաւ մեռելը. (Դ Թագ. ԺԳ 14—21): Այնպէս որ ի գուր տեղ չէր որ մեղմորեն քաջասիրտ այս մարգարեն Եղիայի կրկին հոգին խնդրած էր:

Եղիսէ ապրեցաւ ու գործեց Քրիստոսէ առաջ Թ դարու վերջին կեսին: Հույնք և լատինք կտոնեն զայն հունիս 14-ին:

Իսկ մեր եկեղեցին՝ Հոգեգալուստի Ե կիրակիի հինգշաբթին:

24. Հ Ո Վ Բ

Հուլի թէև նախապէս հիշվածներուն և հաջորդ հիշվելիքներուն իմաստով «մարգարե» մը չէ. քայց իբրև նախ անցյալ թէ՛ հունաց և թէ՛ լատինաց մոտ, ինչպէս նաև իսլամներու կողմէ: Ուստի կգետեղենք զայն իբրև միջին օղակը գործիչ և գրիչ մարգարեներու միջև:

Հուլի հերոսն է իր անունը կրող Գրքին, որու մասին բարձրագույն գնահատանքներ կան գրված միտքերու կողմէ: Ըսած է Լուտեր. «Գերագանց գիրքը ամբողջ Աստվածաշունչին»: Թեմիսն զայն նկատած է «մեծագույն բանաստեղծությունը հին և նոր ժամանակներու»: Գարայը հայտարարած է. «Ազնվական գիրք մը. համայն մարդկության գիրքը... կկարծեմ թէ չկա գիրք

մը, Աստվածաշունչին մեջ անկե դուրս, որ հավասարի անոր գրական արժեքին: Այս բոլորի հակառակ՝ որքան ծանոթ է Հովթի պատմությունը, նույնքան անծանոթ է այս հոյակապ գիրքը:

Հովթի անվան իտալական շրջանակներու մեջ պահված հնչումը, ԷՅՈՒՊ, ավելի հարազատ է և մոտ՝ սկզբնական ձևին: Մեր և եվրոպական լեզուներու մեջ գործածական դարձած ձևը կորսնցուցած է իր հարազատությունը տառադարձության ընթացքին, որ կուգա հունական ձևեն, և ոչ՝ երաշխանեն:

Հովթի մեզի ծանոթ պատմությունը ներկայացված է համաձուլ գրքի առաջին երկու գլուխներու՝ և վերջին գլուխի վերջաբանի մեջ՝ արձակ ոճով: Իսկ Գրքին միջանկյալ 40 գլուխները տառապող արդարին արտի բանաստեղծական ու պատկերալից ոճով պոթելումն է, որուն կմիանան նաև Հովթի երեք բարեկամները խայթիչ վերագրումներով՝ և Աստված՝ իր պատգամներով: Գիրքը ծայրե ի ծայր խարխալում մըն է—երբեմն թափանցում—բայց միշտ որոնում մըն է կյանքի և կրոնքի հիմնական հարցերուն, որոնք այնտեղ ալ իրենց լրիվ լուծումը չեն գտներ, և սահմանված են կարծես հավիտյան անլույծ մնալու: Հոռետեսության ու դառնության լարին հետ կգարնվի նաև Աստուծո մեծության ու փառքին քննարկ. ու կյանքի գաղտնիքը Աստուծո կամքին համակերպելու իմաստության մեջ կգտնեն այս գրքին հեղինակը: Ինչպես ըրած էր Ժողովող գրքի հեղինակը: Հովթինը պատմությունն է մարդու մը, որ կենթարկվի ահավոր փորձերու, որոնց մեջ են հաղթական ու հաջող դուրս կուգա: Գրքին վարագույրը կբացվի երջանիկ ընտանիքի մը վրա: Ընտանիքին հայրը, Հովթ, հրեա մը չէ, այլ Աբրահամեն առաջ ապրող արդարներեն որևէ մեկին պես որևէ մարդկային ցեղի պատկանող մարդ մըն է: Մեր Աստվածաշունչի համաձուլ գրքի վերջավորության տրված ծանոթագրության համաձայն Եղովմայեցի է, հրեից ցեղակից և դրացի ժողովուրդ մը, որ կապեր Մեռյալ ծովի հարավային կողմը տարածված լեռնաշխարհին մեջ: Հովթ ներկայացված է իբրև «կատարյալ, ու աստվածապաշտ մարդ մը, հեռու ամեն տեսակ մեղքե և չարիքե»: Ունի յոթ մանչ զավակներ և երեք աղջիկ—կատարյալ ընտանիք: Մեծահարուստ է. տեր յոթ հազար այծ-ոչխարի. երեք հազար ուղտի. հինգ հարյուր լուծ եզի. հինգ հարյուր մատակ էջի. և բազմաթիվ ծառաներու: Հարստությունը այլապես

րած չէ այս մարդուն նկարագիրը, ինչ որ կընեն սովորաբար: Մեծագործ է և բարեսեր: «Այնպես որ այս մարդը մեծագույնն էր արևելքի ազնվականներուն»: Հովթի զավակները շարունակ խրախճանքի մեջ են միասնաբար: Իսկ Հովթ աղոթող՝ և ծիսական սրբագործությանց մեջ անթերի՝ իր զավակներու հավանական սահմանազանցություններու քափության համար: Ասկա Գրքին նախաբանն է (Ա. 1—5):

Բուն տրամը կսկսի երբ տեսարանը հանկարծ երկինք կփոխադրվի: «Աստուծո հրեշտակները—կամ «որդիները» ըստ եբր. բնագրի—Տիրոջ ներկայության կբարձրանան օր մը: Սատանան ալ անոնց հետ է: Ու Աստված խոսակցության կրոնվի սատանային հետ:

—Ուրկե՞ կուգաս, կհարցնե Աստված:

—Երկիրը շրջագայելե, կպատասխանե սատանան:

—Կճանչնա՞ս իմ ծառաս Հովթը. անոր նմանը չկա երկրի վրա, անարատ, ուղիղ և աստվածապաշտ մարդ մը, հեռու ամեն տեսակ չարիքե և մեղքե:

—Միթե ձրի՞ կպաշտե Հովթ իր Աստվածը, վրա կբերե սատանան: Ամեն կողմե անոր պաշտպան կեցեր ես. օրհներ ես անոր ձեռքին գործերը և բազմացուցեր՝ իր հարստությունը: Բայց թույլ մը երկարե ձեռքդ և դափր անոր ունեցածներուն, և տես թե ինչպես պիտի անիծի քեզ:

—Լավ, ըսավ Աստված, անոր ամբողջ ունեցածը քու տրամադրությանդ տակ կը դնեմ. բայց անոր անձին պիտի չդպիս:

Սատանան իր որսը գտած մեկու մը պես վար կսլանա Աստուծո ներկայութենեն ու անխնա կերպով և մի առ մի կփճացնե Հովթի ամբողջ հարստությունը և կապանե անոր զավակները:

Այս բոլոր նախահրներու դիմաց «Հովթ ոտքի կելլե, կպատռե իր զգեստները—ի նշան ահավոր ցավի և սուգի—կկտրե գլխուն մազերը և գետին կիյնա, Աստուծո կերկրպագե և կըսե միայն.

«Մերկ ելա մորս որովայնեն,

Ու մերկանդամ պիտի վերադառնամ.

Տերը տվավ և Տերը առավ.

Օրհնյալ ըլլա Տիրոջ անունը»:

Ու կավելցնե Գիրքը. «Այս բոլորին մեջ Հովթ չմեղանչեց Տիրոջ դեմ, և անզգամ բաներ չվերագրեց Աստուծո»:

Կրկին տեսարանը երկինք կփոխադրվի. նույն տեսարանը և նույն սկզբնական խոսակցությունը Աստուծո և սատանայի միջև. ի վերջո Աստված կավելցնե.

—Թե՛ն դուն պարապ տեղը գրգռեցիր

գիւ որ փնացնեմ անոր հարստությունը, բայց տեսար որ Հովբ պահեց իր անմեղությունը:

—Սորթի տեղ մորթ. պատասխանեց սատանան: Մարդ ամբողջ ունեցածը կուտա իր կյանքը պահպանելու համար: Սակայն անգամ մը երկարե ձեռքդ և դպիր անոր ոսկորներուն և մարմինին, տես թե ինչպես պիտի անհծե քեզ:

—Լավ, ըսավ Աստված, ահա կմատնեմ զայն քու ձեռքդ. բայց անոր կյանքին պիտի չդպիս:

Ու սատանան վարակեց Հովբի մարմինը թարախոտ վերքերով, ոտքեն մինչև գլուխը: Հովբ խեցիի կտոր մը առած կքերեր թարախը, նստած աղքատոցի վրա: Ոչ ոք իր երեսը կնայեր. կինն անգամ, որ հեռացած էր իրմե, օրին մեկը մոտեցավ իրեն լոկ ըսելու համար.

—Սինչև ե՞րբ այսպես պիտի համբերես, փրկության ակնկալությամբ. ամեծք կարդա Աստուծո դեմ և մեռիր ու ազատվե:

—Անգամ կնոջ մը պես կխոսիս դուն, ըսավ Հովբ. եթե Տիրոջ ձեռքեն բարիքներ ընդունեցինք, չարիքներուն ինչո՞ւ պիտի չհամբերենք:

Հովբի հեռավոր երեք բարձրաստիճան բարեկամները, երբ լսեցին անոր գլխին եկած փորձանքները, եկան մխիթարելու զայն: Երբ տեսան չկրցան ճանչնալ զայն. բարձրացուցին իրենց ձայնը և սկսան լալ: Այնքան անմխիթարական էր Հովբի վիճակը, որ ավտիանքի ոչ մեկ խոսք կրցան գտնել: Նստան անոր քով, ու անխոս մնացին «յոթն օր յոթը գիշեր»: Ի վերջո Հովբ խզեց լուրջությունը և ողբաց.

«Թող կորնչի օրն իմ ծննդյան,

Ու գիշերն այն՝ երբ ըսվեցավ. մանչ մը ծնավ.

Խավար պատե, չհաշվվի այն՝ օրերուն մեջ.

Ու լույս չծագի անոր վրան»...

Ու այսպես էջերով կբացվի կծիկը տրամաությանը Հովբի և երեք բարեկամներու միջև, մինչև որ ի վերջո կմիջամտե Աստված. կհանդիմանե անոր երեք բարեկամ-

ները, որոնք կպնդեին որ Հովբ ծանր մեղք չորժած պետք էր ըլլար, որուն համար այս սխառութեանը իր գլխուն եկած էին: Արդարացած դուրս կուգա Հովբ ի վերջո այս փորձանքեն: Ու Աստված կվարձատրե զայն առաջվանեն ավելի մեծ օրհնություններով:

«Հարվածեն հետո Հովբ ապրեցավ 170 տարի. Հովբի բոլոր տարիներու թիվը եղավ 248 տարի: Տեսավ Հովբ իր թոռները և ամուսն որդիները. վախճանեցավ Հովբ ծերացած և իր օրերը լեցուցած: Ու հանդերձ լալ է հարություն առնել, ամուսն հետ, գորս Տերը պիտի հարուցանե»:

Այսպես երջանիկ վերջավորություն մը ունեցավ կյանքը մարդու մը, որ համբերության մարմնացումը հանդիսացավ: Առանց համբերության ոչ ոք կրնա հաղթական կյանք ապրիլ երկրի վրա և ժառանգել հավիտենականությունը, ինչպես հաստատեց մեր Տերը. «Ով որ մինչև վերջ համբերե», այն միայն արժանի պիտի ըլլա ժառանգելու հավիտենականությունը:

Հովբի կյանքը մեզի կտրվեցնե երկու հիմնական ճշմարտություն կյանքի մասին: Նախ՝ աշխարհի չարիքներու ետին կա միշտ չարության ոգին—սատանային—մատը: Երկրորդ՝ մարդը ապրեջանիկ դարձնելու մտքով իր հրահրած նեղությունները և տառապանքները կնպաստեն մարդը կատարելագործելու և անոր փառքը և փայլը ավելցնելու, նման հալոցի մեջ զտված ոսկիի, կամ այն քարածուխին, որ կըսեն թե երկրաբանական ահավոր ճնշումներու ներքև ի վերջո կվերածվի սպիտակ և գեղեցիկ մարմարի:

Մեր եկեղեցվո մեջ Հովբի հիշատակը կտոնվի Վերափոխումի հաջորդող երրորդ շաբթվան հինգշաբթի օրը, Հովհաննես Կարապետի հետ. իսկ հունաց մեջ՝ մայիս 6-ին. լատինաց մոտ՝ մայիս 10-ին:

(Ծարունակելի)

(«Աստվածաշնչական սուրբեր», Իսթան-սյուլ, 1977, էջ 81—94)